

F.J. Billeskov Jansen. *Muserne er kærlige søstre*. Fiskers Forlag, Frederiksberg 1992. 100 pp., geïll., ISBN 87-89077-74-1

De naam F. J. Billeskov Jansen is onlosmakelijk verbonden met de Scandinavische literatuur. Hoewel hij al jaren met emeritaat is, is hij nog altijd actief. Twee jaar geleden schreef hij nog in *A history of Danish Literature* (red. Sven Rossel) een hoofdstuk met de titel 'From the Reformation to the baroque'.

Ter ere van zijn 85 ste verjaardag in 1992 is de bundel *Muserne er kærlige søstre* uitgegeven, die een aantal oudere en meer recente artikelen van zijn hand bevat. De titel geeft al aan dat Billeskov Jansen zich niet beperkt tot de literatuur alleen. Evenmin als veel kunstenaars trouwens.

Billeskov Jansen heeft zich als een eigentijdse Apollo over de moderne muzen ontfermd. In negen essays, die verdeeld zijn in drie hoofdstukken, verwoordt hij zijn gedachten en waarnemingen over de verhouding van de literatuur tot de beeldende kunst, de muziek en het muziektheater, de voordracht en de film. In de inleiding, die hij 'reknosceringer' noemt, gaat hij op verkenning uit. Eerst stelt hij de vraag: 'Hebben de muzen, de zusters elkaar lief en beïnvloeden ze elkaar?' Zijn antwoord luidt 'ja'. De argumenten die hij hiervoor geeft, bestaan hoofdzakelijk uit voorbeelden ter illustratie, waarvan ik er verderop een aantal zal geven. Hij werkt niet naar een conclusie toe, hij gaat ook niet verder in op theoretische vragen. De voornaamste reden hiervoor is waarschijnlijk dat de teksten oorspronkelijk voor diverse kranten geschreven zijn en dus gericht zijn op een breed lezerspubliek. De stijl is dan ook eerder verhalend dan betogend.

Hoewel de band tussen de kunsten in zekere zin bijna vanzelfsprekend lijkt, is het dat niet voor iedereen (geweest). Lessing stelt in zijn werk *Laokoon oder über die Grenzen der Malerei und Poesie* (1766) dat de schilder en de beeldhouwer de afgebeelde gebeurtenis noodzakelijkerwijs in één moment moeten vastleggen, terwijl de dichter een verloop schildert. De twee kunstvormen mogen nooit proberen om zich op elkaars terrein te begeven, aldus Lessing. Er is, zo stelt Billeskov Jansen, soms sprake van een zekere ambivalentie, een kunstenaar heeft zowel vriendschappelijke als vijandige gevoelens voor andere kunstvormen. Deze ambivalentie kan tot uiting komen in bijvoorbeeld een bewuste botsing tussen woord en beeld. Zoals bij René Margritte die in 1923 onder zijn schilderij van een pijp

schreef 'Ceci n'est pas une pipe'.

In de inleiding noemt Billeskov Jansen het werk *Palimpsestes* (1982) van de Franse literatuuronderzoeker Gérard Genette. Genette past het woord 'palimpsest' toe op literaire werken, waarvan de tekst gebaseerd is op een andere, onderliggende tekst. Wanneer je het begrip tekst ruimer opvat dan het geschreven woord, is het ook van toepassing op andere kunstuitingen. Een tekst kan dus ook gebaseerd zijn op een schilderij of een muziekstuk.

Schrijvers en beeldende kunstenaars inspireren elkaar en gebruiken elkaars 'bouwstoffen', al is er wel min of meer sprake van éénrichtingsverkeer. Literatuur is vaker bron van inspiratie voor de beeldende kunst dan andersom. Maar er zijn uitzonderingen, zoals schrijvers die ideeën kregen voor een verhaal of gedicht door een illustratie in een boek of door een schilderij. Billeskov Jansen geeft hier voorbeelden van in het eerste hoofdstuk 'Billedkunst og sprogekunst'. Hij noemt H.C. Andersen, die zo geboeid raakte door het Italiaanse volksleven op de etsen van Bartolomeo Pinelli en op de schilderijen uit de privéverzameling van Thorvaldsen, dat hij er over ging schrijven in *Improvvisatoren* (1835). Holberg kreeg zijn idee voor *Peder Paars* (1719-20) door een ets in het werk van Boileau (1717), een afbeelding van ruziënde geleerden die elkaar met kerkboeken om de oren slaan. Naast inspiratie kan er ook sprake zijn van bewuste samenwerking tussen schrijver en beeldend kunstenaar. De schilder J.Th. Lundbye en de dichter H.V. Kaalund maakten samen *Fabler for Born* (1845), in overleg, als vrienden.

Dat er ook een wisselwerking tussen woord en muziek bestaat, illustreert Billeskov Jansen met talloze voorbeelden in het tweede hoofdstuk 'Ord og toner'. Søren Kierkegaard was dusdanig onder de indruk geraakt van Mozarts Don Juan, dat hij een analyse schreef over 'De umiddelbare erotische Stadier eller Det Musikalsk-Erotiske' in *Enten-eller*. Zijn beschrijving van Don Juan is zo beeldend en sprekend, dat de lezer hem als het ware voor zich ziet en hem hoort. Kierkegaard laat hiermee zien dat de schrijfkunst kan wedijveren met de schilderkunst en de muziek. Van Kierkegaard stapt Billeskov Jansen over naar het theater. Hij zet uiteen hoe het samengaan van woorden en muziek in de vaudevilles van J.L.Heiberg zich voortzet in de moderne musical en blik met enig sentiment terug op de Deense musical *Teenagerlove* uit 1962. Hierop aansluitend schetst hij een beeld van het vaderland Denemarken zoals dat

in oude en nieuwe liederen wordt bezongen. Denemarken blijft een lievelingsthema, waar de jongste generatie een bitterzoete liefde voor koestert. Zoals blijkt uit de tekst van popzanger Sebastian, die zingt:” Du kan vel se, selv om du har blå øjne, højforræderi og EF-løgne. Danmark, du er en dum og dejlig tøs, og det er en fristelse for fjenden at tage dig in den søvn du ligger i. Danmark - når du vågner af din døs er du bolled op med Deutsche - Dollars.”

Het derde hoofdstuk heeft als titel 'Oplæsning, film og broderi'. Met citaten uit brieven en herinneringen van Deense en Duitse romantici schildert Billeskov Jansen het portret van Ludwig Thieck als voordrachtskunstenaar in Dresden. Verder geeft hij een persoonlijke indruk van de verfilming van Holberg's *Erasmus Montanus* in Brazilië door Henrik Stangerup. Deze Zuidamerikaanse versie van het toneelstuk doet zeker geen afbreuk aan het origineel, zij geeft dit eerder een extra dimensie volgens Billeskov Jansen. In het laatste essay vertelt de schrijver hoe hij bij toeval de gelegenheid kreeg het wandkleed van Bayeux zonder glas te zien omdat er een film van gemaakt werd voor de Franse tv. Het kleed wordt voor hem als een film uit de elfde eeuw. Het vertelt het verhaal van de verovering van Engeland door Willem I de Veroveraar. Een vorm van kunst met verschillende lagen. De ware geschiedenis, de mondelinge vertelling, het op schrift gestelde verhaal, het geborduurde wandkleed en tenslotte de film. Met dit verhaal illustreert hij nogmaals heel duidelijk het begrip 'palimpsest' en moet de lezer wel overtuigd zijn; de muzen, de liefhebbende zusters zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Edith Koenders, Groningen